

ДУБЕНСЬКА СЕМІНАРІЯ СХІДНОГО ОБРЯДУ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ НЕОУНІЇ НА ВОЛИНІ

Олександр Федчук

протоіерей, кандидат історичних наук, проректор із наукової роботи Волинської духовної семінарії, Луцьк

E-mail: ol_fedchuk@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-8494-9066>

В 1925 р. на Волині з'явилася унія східного обряду, названа також неоунією. Її розповсюдження проходило під контролем Луцького католицького єпископа Адольфа Шельонжека, а українське греко-католицьке духовенство до цього процесу не допускалося. За відсутності окремого неоунійного кліру єпископ покладався на названих в народі «перельотами» відступників від православ'я, які проходили нетривалу перепідготовку на базі Луцької католицької семінарії, а також тимчасово переводив на східний обряд окремих латинських ксьондзів. Оскільки така кадрова політика не виправдовувала себе, восени 1928 р. Шельонжеком у Дубному було відкрито семінарію східного обряду. Через невирішені матеріально-побутові проблеми вона припинила своє функціонування через рік і відновила роботу тільки в 1931 р., коли опіку над нею взяв Ватикан, де було складено навчальну програму. Ректором семінарії було призначено ксьондза Антонія Дабровського. Хоча основний тягар фінансування навчального закладу продовжувала нести на собі Луцька дієцезія, більшість його вихованців прибували з-поза меж Волині і після закінчення навчання отримували призначення на уніатські парафії інших воєводств. Викладачі Дубенської семінарії часто змінювалися, а кількість одночасних студентів майже ніколи не перевищувала сорок осіб на п'ять курсів, маючи у другій половині 1930-х рр. тенденцію до зменшення. Духовну опіку над семінаристами здійснював апостольський візитатор уніатів Волині і Полісся єпископ Микола Чарнецький, який рукопокладал випускників у священний сан, але не мав впливу на їх парафіяльні призначення. До 1939 р. священнослужителями стали всього 23 випускники Дубенської семінарії, з яких тільки шестеро отримали парафії в Луцькій дієцезії. Після встановлення на Волині радянської влади навчальний заклад припинив свою роботу, а його власність була націоналізована.

Ключові слова: неоунія, Дубенська семінарія, студенти, Адольф Шельонжек, Микола Чарнецький.

Постановка проблеми. Неоунія чи унія східного (слов'янського, візантійсько-слов'янського) обряду розпочала розповсюджуватися у Польщі з 1924 р. Українське греко-католицьке духовенство до її впровадження не залучалися, оскільки ідеологи неоунії прагнули не допустити її українізації. Таким чином, після появи на Волині в 1925 р. перших неоунійних осередків Луцький єпископ почав спиратися на названих в народі «перельотами» відступників від православ'я, котрі мали очоловати ці осередки. Одночасно перед ним постало питання перепідготовки таких осіб, а також підготовки майбутніх пастирських кадрів з числа переведеної в унію молоді.

Ціллю даної статті є аналіз функціонування в Дубному семінарії східного обряду, в якій готувалися кадри для поповнення неоунійного кліру.

Джерела та література. У вітчизняному науковому середовищі проблемам неоунії приділялося доволі небагато уваги. Єдиною комплексною працею з теми є монографія О. Федчука [Федчук, 2022], який акцентував увагу також і на освітній підготовці неоунійного кліру. З досліджень меншого масштабу варто виділити роботи Ю. Крамара [Крамар, 2015], Р. Скакуна [Скакун, 2007] та Н. Стоколос [Стоколос, 1999], які окремих акцентів на функціонуванні Дубенської семінарії не ставили. Джерельною базою для висвітлення цієї проблеми можуть стати документи Варшавського Archiwum Akt Nowych (AAN), де зберігається різна доповідна та статистична

інформація про семінарію, а також матеріали часопису єзуїтів східного обряду «Oriens», в якому регулярно повідомлялося про життя навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Перший досвід підготовки неоунійного кліру в Луцькій дієцезії було отримано навесні 1926 р., коли на базі єпархіальної семінарії десятиденний вишкіл пройшли чотири ієромонахи та один ієродиякон, які висловили намір перейти з православ'я в неоунію. На прохання Луцького єпископа Адольфа Шельонжека³ з ними займався ксьондз Микола Чарнецький⁴, котрий спеціально для цього 3 квітня прибув із монастиря редемптористів східного обряду у Збоїських біля Львова. Як стверджувалося у єзуїтському виданні «Oriens», що протягом 1933 – 1939 рр. було головним

³ Єпископ Адольф Шельонжек народився 1 серпня 1865 р. у Люблінському воєводстві. Закінчив католицьку духовну семінарію в Плоцьку й духовну академію у Санкт-Петербурзі. В 1909 р. став ректором Плоцької семінарії, в 1918 р. – титулярним єпископом Барка і Плоцьким суфраганом. 3 грудня 1925 р. – керуючий Луцькою дієцезією. В січні 1945 р. арештований радянською владою й ув'язнений, а в травні 1946 р. депортований до Польщі. Помер 9 лютого 1950 р.

⁴ Єпископ Микола Чарнецький народився 14 грудня 1884 р. на Івано-Франківщині. Закінчив колегію св. Йосафата в Римі, в 1909 р. став священником, викладав у Станіславській греко-католицькій духовній семінарії. З 1919 р. – в монастирі отців редемптористів у Збоїських біля Львова, з 1926 р. – у місії редемптористів на Волині. В 1931 р. отримав архієрейські свячення в Римі й призначений Апостольським візитатором уніатських парафій Волині і Полісся. В квітні 1945 р. заарештований НКВС і засуджений. Після звільнення проживав у Львові, де помер 2 квітня 1959 р.

органом пропаганди неоунії, перебування в семінарії на Красному у Луцьку склало велике враження на новонавернених, які «покращували теологічні знання під керівництвом отця Чарнецького» [Redemptoryscis wschodni na Wołyniu, 1933, s. 23]. Отримання ними ґрунтовніших знань із різних семінарських дисциплін вважалося необов'язковим як із огляду на вже наявний у «перельотів» багаж знань із тих галузей церковної науки, що мало різняться в православному та католицькому викладах, так і через необхідність якнайшвидше відправити їх на церковне служіння.

Сподівання курії на вказаних ченців виявилися перебільшеними, оскільки троє із них вже у червні 1926 р. повернулися до православ'я. В умовах гострої нестачі пастирських кадрів єпископ мусив приймати у спілкування «перельотів» з числа православних священників, які користувалися вкрай негативною репутацією, а також доручати парафії східного обряду латинським ксьондзам. Однак як одні, так інші не сповна відповідали тим вимогам, які ставилися перед неоунійним кліром, що змушувало ідеологів неоунії шкодувати через відсутність «священників, спеціально підготованих із молоді в католицькому та одночасно апостольському дусі для розповсюдження унії» [Seminarium rapieskie w Dubnie, 1933, s. 25]. Для виправлення ситуації в Луцькій католицькій семінарії з 1927 р. розпочало функціонувати спеціальне відділення, де викладач ксьондз Йосип Бурачевський⁵ готував кількох студентів для пастирської праці в східному обряді. Подібна практика була заведена і в інших дієцезальних семінаріях.

Однак єпископ Шельонжек був переконаний, що вивчені в католицькій семінарії особи не могли отримати повноцінної підготовки для зайняття парафій східного обряду. Саме тому він вирішив відкрити в Луцькій дієцезії окрему семінарію східного обряду, приміщення для якої віднайшлося в Дубному. На початку 1920-х рр. у цьому місті польська влада повернула католикам будівлю колишнього бернардинського монастиря, в якому в XIX ст. було влаштовано православний монастир. Дубенська семінарія східного обряду мала стати третьою частиною духовної семінарії Луцької дієцезії, до вже існуючих вищої семінарії у Луцьку та нижчої у Володимирі.

Ректором цієї семінарії єпископ призначив колишнього Кременецького декана, а потім професора Луцької семінарії ксьондза-каноніка Леопольда Шумана⁶, а викладачами – вже згадуваних Й. Бурачевського та М. Чарнецького, а також ксьондза Кукуружинського, котрі мали приїздити в Дубно тільки для проведення лекцій. Як стверджував Дубенський повітовий староста, серед викладачів мали бути також професор Луцької семінарії ксьондз Скальський та «перельот» із с. Дубечне Ковельського повіту Василь Грош [AAN, MWR і ОР: 472, k. 16].

Формальне відкриття навчального закладу

відбулося у жовтні 1928 р. На початку осені південно-східне крило монастиря було відремонтоване та вмебльоване. Інша частина приміщення допоки займалася приватними особами і мала ремонтуватися вже наступного року, після відселення людей. Як повідомляв у Міністерство релігійних визнань і народної освіти Волинський воєвода, на навчання прибуло всього шестеро осіб римо-католицького визнання, троє з яких уже були ксьондзами, двоє – дяконами, а один вважався нижчим причетником. П'ятеро студентів були польської національності, а ще один мав батька-росіянина й матір-польку, котра виховала сина в католицькому дусі [AAN, MWR і ОР: 472, k. 17]. Прийняття на навчання осіб, які вже перебували в сані, пояснюється, схоже, відкриттям при семінарії однорічного курсу для латинських кліриків, котрі мали прийняти східний обряд, про що писав повітовий староста (див. дод. 1) [AAN, MWR і ОР: 472, k. 16].

Згодом на навчання прибуло ще декілька осіб, тож на кінець весни 1929 р. в Дубенській семінарії східного обряду навчалось дев'ятеро студентів, із яких тільки один, Петро Пересипкін із Підляшшя, перебував у сані. Отже, інші католицькі клірики залишили навчання раніше запланованого. Цікаво, що вже тоді понад половина студентів походила не з Волині. Крім П. Пересипкіна, це – Річард Єдрош із Франції, Іван Круковський із Замостьського повіту, Казимир Горецький із Ченстоховського повіту та Йосип Форис із Велички. Інші четверо були волинянами: Станіслав Фудалевич із Дубенського повіту, Олександр Маєр із Горохівського повіту, Лев Курінний зі Здолбунівського повіту та Стефан Монастирський із Дубенського повіту [AAN, MWR і ОР: 472, k. 23]. Також у семінарії з'явився новий викладач – ксьондз Хенрик Дяковський, котрий був одним із тих латинських кліриків Луцької дієцезії, котрі посилалися єпископом для обслуговування парафій східного обряду.

Припинивши роботу на час літніх канікул, у 1929/1930 навчальному році семінарія не відновила її восени. Воєвода Г. Юзевський пояснював це браком слухачів [AAN, MWR і ОР: 416, k. 190], причиною чого, у свою чергу, в «Oriens» називали нерегулярність занять та поганий стан семінарського приміщення [Seminarium rapieskie w Dubnie, 1933, s. 25]. Найвірогідніше, єпископ Адольф Шельонжек не зміг налагодити матеріальне забезпечення відкритої ним семінарії, що не спонукало до вступу в неї молодь, серед якої неоунія не користувалася популярністю.

Відродження семінарії східного обряду в Дубному слід пов'язувати зі збільшенням уваги до неоунії з боку Ватикану. В лютому 1931 р. редemptорист Микола Чарнецький був рукопокладений у Римі в єпископський сан і призначений Апостольським візитатором уніатських парафій Польщі поза межами Галичини. Після цього на Волині почали розповсюджуватися чутки, що візитатор буде мати резиденцію в Дубному, ставши також ректором місцевої семінарії. Хоча М. Чарнецький, як і раніше, залишився проживати в Ковелі, у Ватикані дійсно зайнялися відродженням у Дубному семінарії

⁵ Ксьондз Йосип Бурачевський народився в 1898 р., у сан висвячений в 1923 р. Крім викладацької роботи, був настоятелем парафії в Турійську на Волині. Після Другої світової війни служив у Польщі, де й помер у 1960 р.

⁶ Відомо, що в 1945 р. ксьондз Леопольд Шуман був адміністратором Луцької дієцезії.

східного обряду, яка мала набути статусу папської. Цілком вірогідно, що це стало наслідком прохання самого єпископа Чарнецького, який у часі свого перебування в Римі на початку 1931 р. зустрічався як із папою Пієм XI, так і з керівником комісії «Pro Russia» при Конгрегації Східних Церков єпископом Мішелем д'Ербінью.

Влітку 1931 р. в семінарії було проведено значні реставраційні роботи, відремонтовано частину зруйнованого приміщення, в якому могло поміститися поки тільки шістнадцять студентів. Саме цю обставину в «Oriens» називали головною причиною обмеження числа прийнятих на навчання, тоді як бажаючих вступити було нібито близько сімдесяти осіб [Seminarium papieskie w Dubnie, 1933, s. 25], що навряд чи могло бути правдою. Більше того, в офіційному часописі Луцької дієцезії повідомлялося, що студентами першого курсу восени 1931 р. стало одинадцять осіб [Otwarcie Papieskiego Seminarjum Wschodniego w Dubnie, 1931, s. 276].

Урочисте відкриття семінарії відбулося 14 жовтня 1931 р. за участі трьох єпископів – керуючого дієцезією Адольфа Шельонжека, Апостольського візитатора Миколи Чарнецького та Луцького суфрагана Стефана Валчикевича. На заходи, які розпочалися очоленою М. Чарнецьким месою в семінарському костелі, прибули також представники католицького та уніатського духовенства з Волині, Варшави, Вільна, Альбертина [Otwarcie Papieskiego Seminarjum Wschodniego w Dubnie, 1931, s. 275–277].

Участь в урочистостях взяли також і члени нової викладацької корпорації семінарії, яку в якості ректора очолив ксьондз Антоній Дабровський⁷, котрий до цього очолював новаціат при Альбертинському монастирі східного обряду, що в Слонимському повіті. Віце-ректором Дубенської семінарії став ксьондз Йозеф Бурачевський, котрий був єдиним із викладачів, які працювали тут ще в 1928/1929 навчальному році. Духівником студентів призначено колишнього ректора Сараєвської семінарії О. Сакача. Господарство навчального закладу доручили сестрам згромадження Серця Ісуса із Вільна [Seminarium papieskie w Dubnie, 1933, s. 25].

Набувши статусу папської, Дубенська семінарія східного обряду залишилася у підпорядкуванні Луцького єпископа, який виділяв із дієцезіального бюджету на фінансування закладу значну суму. Вже в першій половині 1930-х рр. навчання трьох студентів фінансував Підляський єпископ Пшездецький, двох – Віленський архієпископ Ялбриковський, одного – Люблінський єпископ Фульман [Seminarium papieskie w Dubnie, 1933, s. 26]. Відомо, що в 1937 р. дотація від Луцького єпископа становила десять тисяч злотих. Тоді ж кошти на її утримання надходили з інших дієцезій, а також з-за кордону – Північної Америки, Нідерландів. Матеріальне утримання семінарії забезпечувалося також виділеною місцевою владою земельною ділянкою в кількості 57 гектарів (див. дод.

2) [AAN, MWR і ОР: 416, k.319–320]. Згідно затвердженого Конгрегацією Східних Церков на початку 1939 р. нового статуту семінарії, яка тоді отримала офіційну назву «Папська міждієцезальна семінарія східна в Дубні», опікуватися нею мали п'ять кресових дієцезій, яким належало надсилати сюди студентів. При цьому загальне управління закладом належало ординарію Луцької дієцезії, на території якої семінарія була розташована [Wiadomości i notatki, 1939, № 2, s. 62].

Розрахована на п'ять років навчальна програма Дубенської семінарії була складена та затверджена в Римі. Згідно неї, латинською мовою тут мали читатися лекції з богословських дисциплін, Священного Писання, схоластичної філософії та церковного права. Історію Церкви, історію філософії та риторику студенти слухали польською мовою. Натомість, предмети практичного спрямування, як то літургіка чи катехізис, викладалися українською мовою. Під час навчання та спілкування з адміністрацією студенти мусили спілкуватися переважно латиною, а у вільний час могли використовувати будь-яку мову [Seminarium papieskie w Dubnie, 1933, s. 26].

З осені 1931 р. навчальний процес у Дубенській семінарії східного обряду проходив безперервно. Ксьондз Антоній Дабровський очолював її до 1938 р., коли повернувся в Альбертин, а новим ректором тоді ж був призначений виходець з Іспанії ксьондз Якоб Морильйо⁸, котрий прийняв східний обряд у 1926 р. Разом із ксьондзом Людвігом Досталем він приступив до викладання тут у 1932 р. Загалом зміни у викладацькому колективі в Дубному відбувалися чи не щорічно. Крім уже названих осіб, у різні роки викладачами тут встигли побувати ксьондзи Антоній Неманцевич, Казимир Рачицький, Йосип Швейгл, Йосип Варшавський, Фелікс Роземанн, Маркел Височинський, Мечислав Лішинський, Ян Пивинський, Петро Бурзак, Ян Чорнек, Ехаррі, Павло Мацевич, Адольф Сніп. Останній, отримавши призначення на початку 1939 р., став єдиним випускником Дубенської семінарії, який повернувся сюди в якості викладача. Майже всі вони були поляками, чимало прийняли на себе чернечі обітниці [Wiadomości i notatki, 1933, s. 188; Wiadomości i notatki, 1934, s. 158; Wiadomości i notatki, 1935, № 4, s. 124; Wiadomości i notatki, 1935, № 6, s. 190; Wiadomości i notatki, 1936, № 2, s. 62; Wiadomości i notatki, 1936, № 4, s. 126; Wiadomości i notatki, 1936, № 5, s. 159; Wiadomości i notatki, 1937, s. 95; Wiadomości i notatki, 1938, № 3, s. 93; Wiadomości i notatki, 1938, № 6, s. 190; Wiadomości i notatki, 1939, № 2, s. 62; Wiadomości i notatki, 1939, № 4, s. 126].

Доволі часто в семінарії бував Апостольський візитатор Микола Чарнецький, але сам викладацькою роботою не займався. Він очолював тут різні урочисті заходи, майже щорічно приїздив у Дубно для проведення реколекції у Великий піст та під час

⁷ Ксьондз Антоній Дабровський педагогічною роботою в Альбертині й Дубному займався до встановлення в 1939 р. на Волині й у західній Білорусі радянської влади. В роки радянсько-німецької війни служив у Ковелі, а потім став капеланом одного з польських збройних формувань. Можливо, вбитий у 1945 р.

⁸ Ксьондз Яків Морильйо народився в 1900 р. в Іспанії. З 1918 р. – в ордені єзуїтів, з 1931 р. – священник, учасник Східної місії єзуїтів у Польщі. Під час Другої світової війни повернувся в Мадрид, де заснував російський центр при університеті. Був директором Російської секції Іспанського національного радіо. Помер у Мадриді в 1966 р.

Великодніх святкувань. Переважно у цей календарний час єпископ Чарнецький проводив дияконські та священницькі хіротонії студентів старших курсів. Висвячення осіб, призначених для служіння на неоунійних парафіях, було його винятковою прерогативою і Луцький латинський ординарій сюди, схоже, не втручався.

Перші хіротонії над вихованцями Дубенської семінарії були звершені М. Чарнецьким у квітні 1934 р. Тоді у сан священника рукопокладено росіянина Василя Артем'єва, котрий ще в дореволюційний час закінчив православну Санкт-Петербурзьку духовну академію, білоруса з Віленського воєводства Дмитра Филиповича, вихідця зі Львова Івана Герматюка, білоруса із Вовковиська Антона Шарейка та уродженця Підляшшя Олександра Прилуцького. Після отримання сану вони залишилися в семінарії, яку мали покинути тільки після отримання дипломів [Z seminarjum w Dubnie, 1934, s. 90]. Парафіяльні призначення цих осіб залежали винятково від ординаріїв дієцезій, а єпископ Микола Чарнецький не мав на це жодного впливу.

Загальне число студентів семінарії східного обряду майже ніколи не сягало сорока осіб, частина з яких із різних причин відсіювалася під час навчання. При цьому динаміка кількості слухачів навчального закладу в 1930-х рр. мала стійку тенденцію до поступового зменшення, що цілком відповідало кризовим явищам, які було добре помітно в неоунійній церкві в другій половині 1930-х рр. Так, у 1933 р. в Дубенській семінарії було 35 студентів, в 1934 р. – 42 [Wiadomości i notatki, 1934, s. 85], в 1937 р. – 29 [1, k. 320], 1938 р. – 25 студентів [Wiadomości i notatki, 1938, № 6, s. 190]. В середині 1930-х рр. в Дубно було переведено кількох вихованців закритого в Любліні місіонерського інституту [Z seminarjum w Dubnie, 1934, s. 91].

В останній чверті 1930-х рр. вступити до першого курсу семінарії виявляли бажання всього декілька осіб, що значно контрастувало з тими показниками, які в «Oriens» декларували в першій половині 1930-х рр. Наприклад у 1933 р. редакція переконувала, що намір навчатися тут мало набагато більше за дванадцять прийнятих тоді осіб, трьох із яких взяли одразу на вищі курси [Wiadomości i notatki, 1933, s. 188]. Зважаючи на перманентний брак на Волині та загалом у Польщі бажаючих поповнити неоунійний клір осіб, що не тільки зменшувало місіонерський потенціал цієї релігійної організації, але й змушувало залишати без окремого настоятеля щойно відкриті осередки, нехтування бажаючими приступити до такої пастирської роботи видається неймовірним, чим би воно не пояснювалося.

На нашу думку, не зовсім справедливим можна назвати висновки офіційного часопису православної Волинської духовної консисторії, в якому виїзд у 1936 р. двох тогорічних випускників Дубенської семінарії для служіння в Канаду був розцінений як

доказ відсутності для цих осіб місць для служіння на кресах [3 Дубна до Канади, 1937, с. 445]. Насправді, на Волині відчувався брак уніатських священників, але в єпископа Адольфа Шельонжека не було достатніх важелів для залишення їх у Луцькій дієцезії. Відомо, що незадовго до закінчення 1935/1936 навчального року в семінарію приїздив Апостольський екзарх українців у Канаді єпископ Василь Ладика, котрий, вірогідно, й переконав студентів останнього року навчання Коцабу і Тертія спробувати себе за океаном. Загалом же того року навчання в семінарії закінчило шестеро осіб, один із яких отримав направлення на Підляшшя, ще один – на Лемківщину [Wiadomości i notatki, 1936, № 4, s. 126].

Хоча першочергове право на випускників мали ті дієцезії, з яких вони прибували на навчання, що було підтвержене й статутом 1939 р., це правило часто порушувалося. Наприклад, серед згадуваних випускників 1936 р. був волинянин Юхим Мельничук (колишній православний), котрий отримав призначення на Підляшшя. Натомість уродженці інших регіонів Йосип Гадуцевич та Іван Герматюк проходили пастирське служіння у Луцькій дієцезії. Призначення в Костопільській повіт Луцької дієцезії отримав єдиний волинянин серед п'яти випускників 1938 р. Роман Данилевич. Четверо інших тогорічних випускників, що належали до Пінської (двоє), Підляської і Віленської дієцезії, після отримання диплому виїхали з Волині [Wiadomości i notatki, 1938, № 3, s. 93].

Наприкінці квітня 1939 р. єпископ Микола Чарнецький провів останні хіротонії старшкурсників Дубенської семінарії східного обряду. Серед них лише один був етнічним волинянином – Іван Жак, якому не знайшлося місця в Луцькій дієцезії. Нововисвячені ксьондзи Іван Легкий та Едвард Пршибильський прибули на навчання з Підляської дієцезії, а Мар'ян Яцевич – з Віленської. Цей останній вирішив здобути вищу богословську освіту в східному інституті в Римі, а троє перших виїхали на призначені їм парафії. Великі надії розповсюджувачі неоунії покладали на ще одного рукопокладеного в квітні 1939 р. студента – вихідця з волинських чехів Богумила Горячека, в якому сподівалися бачити сіяча неоунії серед численних чеських колоністів на Волині [Z seminarium wschodniego w Dubnie, 1939, s. 90–91].

За підрахунками видавців газети «Друг», що редагувалася студентами Дубенської семінарії східного обряду, за весь час існування навчального закладу священний сан прийняли 23 її випускники (див. табл. 1), з яких сім служили в Седлецькій дієцезії, шість – у Луцькій, три – у Віленській, один – у Люблінській, два – на Лемківщині, два – на Галичині, два – в Канаді [Wiadomości i notatki, 1939, № 4, s. 126]. Отже, попри те, що основний тягар утримання закладу лежав на Луцькій дієцезії, вона отримувала від його функціонування, в середньому, по одному священнику за два роки.

Табл. 1 Випускники Дубенської семінарії по роках прийняття сану

Рік випуску	Особа
1934	Василь Артем'єв Дмитро Филипович Іван Герматюк Антоній Шарейко Олександр Прилуцький
1935	Йосип Гадуцевич Адольф Сніп Іван Волянин
1936	Юхим Мельничук Антоній Пакош Михайло Вергун
1937	Станіслав Чуб Юліан Габрусевич Коцаба Тергій
1938	Степан Гладун Мирослав Плекан Роман Данилевич
1939	Іван Легкий Мар'ян Яцевич Едвард Пршибильський Іван Жак Богумил Горячек

Національний та територіальний зріз походження вихованців Дубенської семінарії переконує в тому, що і волинян, і колишніх православних (з яких і мали перековуватися адепти неоунії) у ній завжди була меншість. Показовими тут є відповідні статистичні дані на початок 1934/1935 навчального року, коли шістнадцять семінаристів були поляками, стільки ж – українцями, восьмеро – білорусами, двоє – росіянами. Дев'ятнадцять семінаристів народилися в латинському обряді, чотирнадцять – у греко-католицькому, а дев'ятеро були прийнятими в унію з православ'я. За територіальним походженням чотирнадцять семінаристів були з Галичини, тринадцять – з північних кресів, одинадцять – із центральних та західних воєводств, а четверо – з Волині і Поділля [Wiadomości i notatki, 1934, s. 158].

На Волині своє священницьке служіння проходили наступні випускники Дубенської семінарії: Василь Артем'єв, Іван Герматюк, Йосип Гадуцевич, Іван Волянин, Роман Данилевич та Богумил Горячек. На 1939 р. це було близько половини неоунійного кліру Луцької дієцезії. Щоправда, деякі інші викладачі та студенти семінарії у священному сані у різні роки, переважно під час Великого посту, також делегувалися для звершення богослужінь на вакантні неоунійні парафії Волині.

1939/1940 навчальному року в Дубенській семінарії, як і в багатьох інших навчальних закладах Польщі, розпочатися не довелося. Радянська влада, яка встановилася тут після початку Другої світової війни, закрила заклад, націоналізувавши його приміщення та земельні угіддя. До початку 1941 р., уже в якості парафіяльної, діяла колишня семінарська

церква, яку очолював згадуваний Богумил Горячек [Dębowska, 2005, s. 25].

Висновки. Отже, відкриття Луцьким біскупом Адольфом Шельонжеком у Дубному восени 1928 р. семінарії східного обряду стало наслідком його бажання покращити якість неоунійного кліру та убезпечитися від його нестачі на Волині. Через недостатнє фінансування закладу він призупинив функціонування через рік і відновив його восени 1931 р., що слід розглядати в одному руслі з висвяченням в архієрейський сан Апостольського візитатора уніатських парафій Миколи Чарнецького. Хоча семінарія набула статусу папської, її фінансування й надалі лежало переважно на Луцькій дієцезії, але участь у цьому брали й інші дієцезії, в яких існували неоунійні парафії. Особливої популярності серед здобувачів освіти Дубенська семінарія не мала, притягуючи до себе не більше десятка абітурієнтів щороку, причому у 1930-х рр. їх кількість почала зменшуватися. Попри сподівання біскупа Шельонжека, волиняни завжди залишалися у навчальному закладі меншістю. Тільки шістьох із випускників Дубенської семінарії Луцький біскуп зумів влаштувати на неоунійні парафії своєї дієцезії, тоді як заклад існував майже десять років. Як це, так і та обставина, що семінарію закінчило всього 23 особи, котрі до 1939 р. прийняли священний сан, свідчить про загалом невеликий коефіцієнт корисності Дубенської семінарії. Однак взяття до уваги загальної кількості неоунійного духовенства Волині та в цілому в Польщі змушує подивитися на це інакше, адже близько половини неоунійного кліру на Волині і, вочевидь, в усій Польщі вчилися в Дубному.

Список використаних джерел

Архівні документи

Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN)

AAN, MWR i OP: 416. Ogólne sprawy wyznania katolickiego – obrządek wschodnio-słowiański (bizantyjski) – normatywy, ogólne informacje, odpisy ważniejszych spraw, 340 k.

AAN, MWR i OP: 472. Parafie obrządku wschodnio-słowiańskiego – erygowanie, dotowanie, etaty proboszczów, obsada, spory z prawosławnymi, 385 k.

Література

Dębowska, M., 2005. *Materiały do dziejów diecezji łuckiej. Relacje o stanie dekanatów i parafii 1941 – 1944*, Biały Dunajec-Lublin-Luck-Ostrógs, 222 s.

Otwarcie Papieskiego Seminarjum Wschodniego w Dubnie, 1931, *Miesięcznik Diecezjalny Łuck*, № 10, s. 275–277.

Redemptoryści wschodni na Wołyniu, 1933, *Oriens*, № 1, s. 23–24.

Seminarium papieskie w Dubnie, 1933, *Oriens*, № 1, s. 25–26.

Wiadomości i notatki, 1933, *Oriens*, № 6, s. 188.

Wiadomości i notatki, 1934, *Oriens*, № 5, s. 158.

Wiadomości i notatki, 1935, *Oriens*, № 4, s. 127.

Wiadomości i notatki, 1935, *Oriens*, № 6, s. 190.

Wiadomości i notatki, 1936, *Oriens*, № 2, s. 62.

Wiadomości i notatki, 1936, *Oriens*, № 4, s. 126.

Wiadomości i notatki, 1936, *Oriens*, № 5, s. 159.

Wiadomości i notatki, 1937, *Oriens*, № 3, s. 95.

Wiadomości i notatki, 1938, *Oriens*, № 3, s. 93.

Wiadomości i notatki, 1938, *Oriens*, № 6, s. 190.

Wiadomości i notatki, 1939, *Oriens*, № 2, s. 62.

Wiadomości i notatki, 1939, *Oriens*, № 4, s. 126.

Z seminarium wschodniego w Dubnie, 1939, *Oriens*, № 3, s. 91–92.

Z seminarjum w Dubnie, 1934, *Oriens*, № 3, s. 90–91.

З Дубна до Канади, 1937, *Церква і народ*, № 12, с. 445.

Крамар, Ю., 2015. *Західна Волинь 1921 – 1939 рр.: національно-культурне та релігійне життя*, Луцьк, 404 с.

Скакун, Р., 2007. «Нова унія» у Другій Речі Посполитій (1924 – 1939), *Ковчег*, число 5. Львів, с. 204–247.

Стоколос, Н., 1999. Неоунія як експеримент східної політики Ватикану в Польщі (1923 – 1939 рр.), *Український історичний журнал*, 1 серпня, с. 74–89.

Федчук, О., 2022. *Неоунія на Волині*, Харків-Луцьк, 488 с.

References

Arkhivni dokumenty

Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN)

AAN, MWR i OP: 416. Ogólne sprawy wyznania katolickiego – obrządek wschodnio-słowiański (bizantyjski) – normatywy, ogólne informacje, odpisy ważniejszych spraw, 340 k.

AAN, MWR i OP: 472. Parafie obrządku wschodnio-słowiańskiego – erygowanie, dotowanie, etaty proboszczów, obsada, spory z prawosławnymi, 385 k.

Literatura

Dębowska, M., 2005. *Materiały do dziejów diecezji łuckiej. Relacje o stanie dekanatów i parafii 1941 – 1944*, Biały Dunajec-Lublin-Luck-Ostrógs, 222 s. (in Polish).

Fedchuk, O., 2022. *Neouniia na Volyni [Neo-Union in Volyn]*, Kharkiv-Lucyk, 488 s. (in Ukrainian).

Kramar, Yu., 2015. *Zakhidna Volyn 1921 – 1939 rr.: natsionalno-kulturne ta reliihiine zhyttia [Western Volyn 1921 – 1939: national, cultural and religious life]*, Lutsk, 404 s. (in Ukrainian).

Otwarcie Papieskiego Seminarjum Wschodniego w Dubnie, 1931, *Miesięcznik Diecezjalny Łuck*, № 10, s. 275–277. (in Polish).

Redemptoryści wschodni na Wołyniu, 1933, *Oriens*, № 1, s. 23–24. (in Polish).

Seminarium papieskie w Dubnie, 1933, *Oriens*, № 1, s. 25–26. (in Polish).

Skakun, R., 2007. «Nova uniiia» u Druhii Rechi Pospolytii (1924 – 1939) [«Neo- Union» in the Second Polish-Lithuanian Commonwealth (1924 – 1939)], *Kovcheg*, chyslo 5. Lviv, s. 204–247. (in Ukrainian).

Stokolos, N., 1999. Neouniia yak eksperyment skhidnoi polityky Vatykanu v Polshchi (1923 – 1939 rr.) [Neo-Union as an experiment of the Eastern policy of the Vatican in Poland (1923 – 1939)], *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 1 serpnia, s. 74–89. (in Ukrainian).

Wiadomości i notatki, 1933, *Oriens*, № 6, s. 188. (in Polish).

Wiadomości i notatki, 1934, *Oriens*, № 5, s. 158. (in Polish).

Wiadomości i notatki, 1935, *Oriens*, № 4, s. 127. (in Polish).

Wiadomości i notatki, 1935, *Oriens*, № 6, s. 190. (in Polish).

Wiadomości i notatki, 1936, *Oriens*, № 2, s. 62. (in Polish).

Wiadomości i notatki, 1936, *Oriens*, № 4, s. 126. (in Polish).

Wiadomości i notatki, 1936, *Oriens*, № 5, s. 159. (in Polish).

Wiadomości i notatki, 1937, *Oriens*, № 3, s. 95. (in Polish).

Wiadomości i notatki, 1938, *Oriens*, № 3, s. 93. (in Polish).

- Wiadomości i notatki, 1938, *Oriens*, № 6, s. 190. (in Polish).
Wiadomości i notatki, 1939, *Oriens*, № 2, s. 62. (in Polish).
Wiadomości i notatki, 1939, *Oriens*, № 4, s. 126. (in Polish).
Z seminarium wschodniego w Dubnie, 1939, *Oriens*, № 3, s. 91–92. (in Polish).
Z Dubna do Kanady, 1937, *Cerkva i narid*, № 12, s. 445. (in Ukrainian).
Z seminarjum w Dubnie, 1934, *Oriens*, № 3, s. 90–91. (in Polish).

ДОДАТКИ

Додаток 1

(AAN, MWR i OP: 472, k. 16)

Starosta powiatowy

Przedmiot: Seminarjum duchowne umickie w Dubnie

Dubno, dnia 18 października 1928 r.
Do Pana Wojewody Wołynsk.
w Lucku

Wykonując polecenie z dnia 1 października 1928r. L.2527/ Adm. tjn. oraz stosownie do życzenia Pana Wojewody zleconego ustnie Panu Staroście Powiatowemu, niniejszem donoszę:

Seminarjum duchowne unickie w Dubnie ma oficjalną nazwę: «Seminarjum duchowne Łuckie Cz.III.Seminarjum Wschodnie w Dubnie», oficjalnie uruchomione zostało z chwilą przyjazdu do Dubna ks. rektora Szumana, faktycznie jednak do dnia dzisiejszego jeszcze nie istnieje, ponieważ wyznaczeni doń absolwenci dopiero w bieżącym tygodniu zaczęli się zjeżdżać do Dubne. Rektorem Seminarjum jest ks. kanonik Szuman b. dziekan Krzemieniecki, ostatnio profesor Seminarjum w Łucku. Wykładać mają w Seminarjum następujący księża: ks. Buraczewski i ks. Skalski, profesorowie Seminarjum duchownego w Łucku, ks. proboszcz Kukuruziński z Beresteczka, o Redemptorysta (unita) Czarnecki z Kowla i ks. unicki Bazyl Grosz z Dubeczna, pow. Kowelskiego. Grono profesorskie nie będzie przebywało na miejscu, a jedynie dojeżdżało na wykłady ze swych stałych siedzib. W roku bieżącym w seminarjum ma być przeprowadzony jednoroczny kurs dokształcający dla duchownych względnie kleryków rzymsko-katolickich, zamierzających przyjąć obrządek wschodni. Adeptów ma być ogółem ośmiu, bliższe szczegóły o nich doniosę po ich przyjeździe.

Seminarjum mieścić się będzie w południowo-wschodnim skrzydle b. klasztoru OO. Bernardynów, które zostało w tym celu w ostatnich trzech tygodniach gruntownie odremontowane i umeblowane. Drugie skrzydło tego gmachu, zajęte przez prywatnych użytkowników, będzie odnawiane dopiero w przyszłym roku i to w miarę usuwania tych użytkowników. W odrestaurowanym już skrzydle gmachu klasztorowego mieścić się będzie duża kaplica unicka, gdzie adepci seminarjum będą odprowadzali msze unickie głośne przy udziale publiczności. W kościele pobernardyńskim będą tak jak dotychczas tylko msze katolickie i unickie ciche.

O otwarciu Seminarjum Wschodniego oficjalnie zawiadamiany nie byłem, jedynie ks. Szuman złożył mi wizytę w urzędzie bezpośrednio po przyjeździe do Dubna.

Adeptów przyjechało dotychczas trzech, nadto od paru dni bawi w klasztorze O. Czarnecki z Kowla.

Ks. Rektorowi Szumanowi zdążył złożyć już wizytę znany na terenie powiatu aferzysta Aleksander Teterukowski z Dublan, gm. Kniahinin, który w tej gminie prowadzi agitację na rzecz unji.

w/z. Starosty Powiatowego:

/-/Z. Kubicki.

Додаток 2

(AAN, MWR i OP: 416, k. 319–320)

Papieskie Seminarium Wschodnie w Dubnie.

(Dane zaczerpnięte ze sprawozdań Urzędu Wojewódzkiego i Elenchusa za r. 1937)

Papieskie Seminarium Wschodnie w Dubnie zajmuje się kształceniem kleru, przeznaczonego na placówki duszpasterskie obrz. bizantyjsko-słowiańskiego.

Mieści się ono w budynkach rewindykowanych od kościoła prawosławnego (b.klasztor OO.Bernardy nów wraz z kościołem) które należą obecnie do kurii rzym.kat. w Łucku.

Od r. 1931 na podstawie pełnomocnictwa Kurii Biskupiej z dn. 16.XI.1931 r. nr 5801 budynki wymienione zostały oddane pod zarząd i użytkowanie seminarium papieskiego.

Przy seminarium istnieje parafia obrz.biz.-słów. – utrzymując się ze składek misyjnych w Polsce, którym to funduszem administrują biskupi rzym.-kat., dokonując podziału rokrocznie na specjalnym posiedzeniu w tym celu zwołanym (Komitet biskupi).

Według posiadanych informacji Seminarium Papieskie Wsch. wraz z kościołem parafialnym otrzymało dotacji w r. ub. od biskupa łuckiego – 10.000 zł. Prócz tego otrzymuje różne subwencje z kraju i zagranicy (Ameryka, Holandia) jednakże wysokości tych ostatnich nie zdołano ustalić, ze względu na to, że kwoty te są wpłacane bezpośrednio na P.K.O. – Warszawa i przez dubieński Urząd pocztowy nie przechodzą.

Seminarium i parafia posiadają w swym użytkowaniu 57 ha ziemi.

Księża – Profesorowie seminarium należeli poprzednio do obrz. łacińskiego. Z pośród księży – zakonników ks. Jakub Morillo – jest cudzoziemcem (Hiszpan).

Kierownictwo Seminarium spoczywa w ręku OO. Jezuitów Wschodnich,

Rektor – ks. Antoni Dąbrowski T. J. dr. teol. filoz. i prawa kanon.

Profesorowie:

ks. Jakub Morillo T.J. – dr. teol. fil.

ks. Piotr Burzak T.J. dr fil. mgr. fil.

ks. Jan Czornek T.J.

ks. Mieczysław Leszczyński T.J. dr nauk wschód.

ks. Jan Piwiński T.J. dr fil. mgr. teol.

Ilość wychowanków seminarium w 1937 r. wynosiła:

Kurs I – 4; II – 7; III – 4; IV – 6; V – 8. Razem 29.

Alexander Fedchuk

Archpriest, Candidate of Historical Science, Volyn Orthodox Theological Seminary, Scientific Division Vice-Rector, Lutsk

THE DUBNO SEMINARY OF THE EASTERN RITE IN THE DEVELOPMENT OF THE NEO-UNION PROCESS IN VOLYN

A Union of the Eastern Rite, also called neo-Union, appeared in Volyn in 1925. Its widening took place under the control of Lutsk Catholic Bishop Adolf Shelonzhek, and the Ukrainian Greek Catholic clergy was not allowed to participate in this process. In the absence of a separate neo-Union clergy, the bishop relied on apostates from Orthodoxy, known as "defections" by the people, who underwent short-term retraining at the Lutsk Catholic Seminary and also temporarily transferred certain Latin priests to the Eastern Rite. Since this staff policy did not justify itself, in the autumn of 1928, Shelonzhek opened a Seminary of the Eastern Rite in Dubno. Due to unresolved financial problems, it stopped functioning in a year and resumed work only in 1931, when it was taken over by the Vatican, where the curriculum was drawn up. Reverend Anthony Dabrovskyi was appointed to be the rector of the Seminary. Although the main burden of financing the educational institution continued to be borne by the Lutsk Diocese, most of its students came from outside Volyn and were appointed to the Uniate parishes of other voivodeships after graduation. The teachers of the Dubno Seminary changed often, and the number of simultaneous students rarely exceeded forty people for five courses, tending to decrease in the second half of the 1930s. The spiritual care of the seminarians was carried out by the apostolic visitor, Bishop Mykola Charnetskyi, who ordained the graduates to holy orders but had no influence on their parish appointments. By 1939, only 23 graduates of the Dubno Seminary became priests, of which only six received parishes in the Lutsk Diocese. After the establishment of Soviet power in Volyn, the educational institution ceased its work, and its property was nationalized.

Keywords: neo-Unia, Dubno Seminary, students, Adolf Shelonzhek, Mykola Charnetsky.